
ПРАГНЕННЯ УКРАЇНИ ПРИЄДНАТИСЬ ДО ПДЧ І СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ВСТУПУ В НАТО

Серед проблем, що турбують українське суспільство, питання європейської та особливо євроатлантичної інтеграції держави займають чільне місце. Неоднозначне ставлення до інтеграційних процесів населення Східної та Західної України мають потужну історичну мотивацію.

В її основі особливості культурного, релігійного, етнічного, економічного розвитку держави. Саме в цьому одна з причин часто упередженого ставлення людей до євроінтеграційного і євроатлантичного поступу України.

Але враховуючи геополітичні реалії сьогодення, слід зазначити, що Україна не може бути однополярною. Неможливо орієнтуватись лише на Схід і зачинятись від Заходу та навпаки. На наш погляд, політикам слід частіше згадувати видатного державного діяча Англії У.Черчіля, який на питання про пріоритети держави відповідав, що в Англії немає вічних ворогів і вічних друзів — у Англії є вічні інтереси. Аналогічно оцінював зовнішньополітичні пріоритети і канцлер Пруссії О.Бісмарк.

Завдяки реалізації **Планів дій Україна-НАТО та державних програм** інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції 2004-2007 рр. і підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції проведена значна організаційно-роз'яснювальна робота серед населення держави.

Слід відмітити, що ставлення до проблем інтеграції держави в ЄС і НАТО у людей змінюється від тих чи інших об'єктивних факторів. Для прикладу, кількість прибічників євроатлантизму в державі, залишаючись регіонально сталою, змінюється під впливом наслідків **Бухарестського саміту та грузино-осетинського конфлікту**, інших подій.

Загалом результативність співробітництва України з НАТО залежить насамперед від зусиль самої України, від ефективності здійснення нею реформ абсолютно у всіх сферах суспільно-політичного життя, створення необхідних законодавчих норм та впровадження дійових механізмів захисту демократичних прав і свобод людини. Іншими словами, Україна зможе претендувати на членство в НАТО лише тоді, коли вона досягне тих високих стандартів рівня життя та забезпечення дотримання прав людини і відданості демократичним цінностям, які існують в країнах-членах Альянсу.

Враховуючи динамізм інтеграційних відносин з Євросоюзом після «великого розширення 2004-2007 рр., Україна у 2008 році активізувала євроатлантичні прагнення в керівних структурах і державних установах, особливо по лінії МЗС України.

Все це синтезовано проявилось у заяві Секретаріату Президента України, в якій зокрема говорилось: «Україна ставить перед своїми колегами з НАТО питання щодо підвищення рівня співпраці. Форма інтенсивного діалогу практично вичерпана. Наступний рівень - це приєднання України до Плану дій щодо членства. Це один з етапів придбання країною повноправного членства в НАТО»[1].

Слід визнати, що надзвичайно важливим кроком на шляху розвитку відносин з НАТО стало питання щодо приєднання України до ПДЧ. Перший крок був зроблений з боку Альянсу, який заявив, що «НАТО очікує формального звернення від України про бажання приєднатись до Плану дій по отриманню членства в організації»[2].

Відповідь України була миттєвою — президент, прем'єр-міністр та спікер парламенту України письмово звернулись до генсека НАТО з проханням підтвердити приєднання України до ПДЧ на саміті в Бухаресті у квітні 2008 року. 15 січня 2008 року міністр закордонних справ Володимир Огризко передав це прохання Генеральному секретареві НАТО Яапу де Хооп Схефферу[3].

Реакція на звернення керівництва України до НАТО відносно приєднання до ПДЧ була неоднозначною як з боку ЄС, так і в українському політикумі. **22 січня 2008 р.** голова Представництва Єврокомісії Іен Боуг заявив, що «**інтеграція України в НАТО не гарантує членства в ЄС**»[4].

МЗС Росії в особі його керівника Сергія Лаврова зробило повідомлення про те, що «**подальша співпраця Росії та України, в тому числі і у військовій сфері, буде прямо залежати від розвитку стосунків цієї держави з НАТО. Форсування вступу в НАТО потягне за собою вагомі наслідки, які погіршать російсько-українські відносини, негативно позначатися на загальній ситуації у сфері безпеки в Європі**»[5].

В той же час конгрес США підтримав звернення України відносно приєднання до ПДЧ і заявив про підтримку інтеграції України та Грузії в НАТО[6].

У зв'язку з різними оцінками заяви-звернення керівництва України щодо ПДЧ Голова Верховної Ради країни Арсеній Яценюк заявив депутатам, що звернення носить формальний характер, тому що:

по-перше, від настоював на необхідності включення до звернення в НАТО пункту відносно необхідності проведення референдуму в державі щодо цього питання;

по-друге, він сумнівається, що Україна стане членом НАТО раніше 2017 року[7].

За час від подання заяви щодо ПДЧ до початку Бухарестського саміту НАТО **громадська думка відносно євроатлантичних прагнень України** змінялася завдяки цілеспрямованій роботі з реалізації комплексу організаційно-роз'яснювальних заходів Цільового плану Україна-НАТО на 2007 р., а також дискусій відносно приєднання до ПДЧ.

Перебуваючи в Україні з офіційним візитом напередодні саміту в Бухаресті, президент США Джордж Буш заявив про підтримку прагнень України на шляху до ПДЧ і відмі-

тив, що США не піде ні на які компроміси в питаннях приєднання України та Грузії до ПДЧ[8].

Важливо зазначити, що «ейфорія» щодо простого проходження шляху Україною до НАТО захопила багатьох. На жаль, і керівництво держави. Так, В.Ющенко заявив, що деякі країни висловили готовність прийняти Україну в Альянс, минаючи етап ПДЧ. Про це він сказав у заяві для преси в Бухаресті: "Усі 26 країн позитивно оцінили заяву України щодо приєднання до ПДЧ, а низка країн заявила, що Україну готові прийняти в члени НАТО, минаючи ПДЧ", - зазначив він, не уточнивши, які саме країни висловили таку позицію[9].

3 квітня 2008 року учасники саміту НАТО в Бухаресті вирішили перенести розгляд питання про приєднання України до ПДЧ на грудень. Разом із тим президент Віктор Ющенко заявив, що на саміті Альянсу в Бухаресті Україні були надані чіткі перспективи членства в НАТО.

Він зазначив, що дискусія на саміті при розгляді заяви України про приєднання до ПДЧ "була складною і не далася легкою ціною". "Це рішення є історичним", - підкреслив Ющенко. Відповідаючи на питання, якими критеріями будуть керуватися міністри закордонних справ країн-членів НАТО в грудні, приймаючи рішення щодо приєднання України до ПДЧ, Ющенко зазначив, що цю процедуру він розцінює "як політичний компроміс". "Я думаю, що в цій фразі формулюється коректна формула перемоги", - сказав він. На думку президента, шлях, який мають пройти міністри закордонних справ країн-членів НАТО, "це певного роду політична формальність"[10].

Україну повністю влаштовують підсумки саміту НАТО в Бухаресті, які стосуються перспективи її членства в альянсі. Про це заявив президент Віктор Ющенко на спільній прес-конференції з генеральним секретарем НАТО Яапом де Хооп Схеффером у Бухаресті[11]. **"Учорашнє рішення Альянсу нас повністю влаштовує"**, - сказав президент. Він пояснив, що Україна одержала

конкретну перспективу членства в НАТО. Адже навіть приєднання до Плану дій щодо членства в альянсі не гарантує членства.

"Учорашнім рішенням НАТО, по суті, взяло зобов'язання на прийняття України в Альянс... Ми одержали перспективу членства", - сказав Ющенко. Також президент висловив сподівання на те, що світова громадськість гідно оцінить те, що Україна у свій час відмовилася від ядерного арсеналу.

Ющенко в черговий раз підкреслив, що Україна як суверенна держава має право формувати власну політику безпеки, і вона збігається з тією політикою безпеки, яку проводить НАТО.

Цікавою є оцінка США результатів Бухарестського саміту. **Так, США вважають, що домоглись для України ясної перспективи**[12].

Адміністрація Джорджа Буша вважає, що на саміті НАТО в Бухаресті їй вдалося домогтися "стратегічного рішення" лідерів НАТО по Україні та Грузії, які офіційно одержали "ясну перспективу" для членства в Альянсі. Про це заявив радник президента США з національної безпеки Стівен Хедлі. На його думку, рішення відкласти до грудня приєднання Грузії та України до ПДЧ у НАТО є також "хорошим з точки зору російських інтересів".

"Текст, узгоджений главами держав і урядів, вітає їх (Україні й Грузії) прагнення вступити в НАТО, і потім в ньому говориться, що ми погодилися сьогодні з тим, що ці країни стануть членами НАТО", — сказав радник американського президента, що знаходився на саміті разом з Бушем. За словами Хедлі, "це дуже сильна заява, яка дає їм (Україні та Грузії) ясну перспективу для членства в НАТО". При цьому він вказав також на ту частину заяви НАТО, в якій лідери Альянсу оголосили про те, що вони "ясно підтримують" приєднання України і Грузії до Плану дій щодо членства в НАТО[13].

Після Бухарестського саміту виникло чимало питань до керівництва НАТО, але Генеральний секретар НАТО відмовився назвати причини затримки з Україною[14].

Водночас він наголосив, що результати Північноатлантичної Ради є дуже потужним сигналом для України. За його словами, приєднання до НАТО — це не одномоментне рішення, а цілий процес. Генсекретар також спростував інформацію, що начебто Російська Федерація заблокувала приєднання України до ПДЧ. Схеффер наголосив, що у фінальному комюніке саміту чітко вказано, що всі країни Альянсу погоджуються, що Україна стане членом НАТО[15].

Водночас генсек зауважив, що для цього Україна має виконати певні умови. Він переконаний, що в реченні у фінальному комюніке саміту, де вказано, що Україна стане членом Альянсу, не залишається місця для сумніву. **Відповідаючи на питання, чи отримає Україна ПДЧ у грудні 2008 року, Схеффер зауважив, що слід дотримуватися тексту фінального комюніке, де чітко вказано, що спочатку міністри закордонних справ країн Альянсу зроблять оцінку дій України.**

"Сьогодні ми прийшли до рішення, що ці країни стануть членами НАТО... На сьогодні ми дали чітко знати, що ми підтримуємо ці країни в поданні заявки для участі в ПДЧ", - йдеться у документі. "Саме тому ми починаємо період інтенсивної взаємодії з обома країнами на високому політичному рівні", - додається у тексті. **"Ми звернулися до міністрів закордонних справ із проханням зробити першу оцінку прогресу обох країн на майбутній зустрічі в грудні 2008 року. Міністри закордонних справ уповноважені вирішити, чи стануть Україна і Грузія членами НАТО",** - наголошується в резолюції.

Але є інші оцінки Бухарестського саміту. Так, однією із причин **неприйняття** України до стратегії приєднання до ПДЧ керівник програм з Росії та Євразії Королівського інституту Міжнародних відносин у Лондоні **Джеймс Шерр**

вважає, що "...це був найгірший час з усіх можливих! І минулого року це також був недобрий час". "Будь-кому очевидно, що політичний параліч в Україні заважає країні захищати будь-які важливі національні інтереси", — констатував він.

Коментуючи звинувачення Секретаріату Президента на адресу прем'єр-міністра Юлії Тимошенко у державній зраді, Шерр сказав: "Це справляє враження цілковитої безпомічності України"[16]. На питання про те, що, напевно, НАТО не особливо прагнутиме бачити у себе такого нового члена, експерт відповів: "На мою думку, 23-й параграф Бухарестського комюніке чітко твердить, що Грузія та Україна стануть членами НАТО, але без вказівки на час, і це впевнене і переконливе формулювання принципової позиції".

"Але там також малося на увазі, що доки Україна не вирішить низку надзвичайно важливих питань, не може бути не лише швидкого вступу у НАТО, але й помітного зближення з Альянсом". "З іншого боку, Альянс має ухвалити важливі внутрішні колективні рішення, які досі відкладалися. Тому відповідальність за зволікання з такими рішеннями щодо нових членів НАТО і зволікання з боку України лежать на відповідальності Брюсселя і Києва однаковою мірою", — зауважив Шерр[17].

І останнє: аргументи, оцінки і прогнози євроатлантичного майбутнього України після Бухарестського (2008 р.) саміту НАТО.

По-перше, відзначено поглиблення діалогу між Україною і НАТО. Ще одним аспектом є оборонна реформа. Зокрема, це бюджет, необхідний для трансформації збройних сил. Проблему формування військового бюджету України нам ще належить обговорити", - заявив представник Альянсу.

За словами чиновників НАТО, груднева оцінка прогресу України нічим не відрізнятиметься від звичайного підведення підсумків виконання щорічних цільових планів УКРАЇНА-НАТО. Ідеальним варіантом буде надання

Україні ПДЧ. Але не виключено, що міністри всього лише визначають, які саме аспекти співпраці вимагають серйознішої роботи, і призначають дату наступної оцінки, яка може бути зроблена ще через рік.

Цю позицію поділяє і представник однієї з держав-членів НАТО, що не підтримали ідею надання Україні ПДЧ. За його словами, в місяці, що залишилися до грудня, важко чекати принципової зміни настроїв громадян. "Ми чекаємо побачити тенденцію до поліпшення громадської думки, а також з'ясувати, скільки засобів і зусиль витрачає уряд для роз'яснення населенню, що означає співпрацю України і Альянсу", - заявив чиновник. За його словами, головними причинами відмови надати нашій державі ПДЧ були саме внутрішньополітичні чинники, а не тиск з боку Російської Федерації. "Всі знали, що Росія у будь-якому випадку не підтримає вступ України в НАТО", - відзначив представник Альянсу[18].

По-друге. Оцінки політологів. **Олексій Гарань** (професор політології, науковий директор Школи політичної аналітики) так оцінив результати квітневого саміту НАТО: «Якщо ж говорити про супротивників і чому рішення не було ухвалено, то слід пригадати про вплив Росії, і про це дуже відверто сказали французи. Другим аргументом був внутрішній опір опозиції».

Але в Бухаресті дуже чітко сказано, що Україна стане членом НАТО. На дипломатичній мові це дуже сильна заява, тому що до цього використовувалися розмиті формулювання: «вітає євроатлантичні прагнення України», «двері НАТО є відкритими», «Росія не має права вето». До того ж з'явилася конкретна дата розгляду питання - грудень. У комюніке НАТО відмічено, що це буде перше оцінювання.

Майже аналогічна оцінка події наслідків самітів в Бухаресті і **Олександра Медведєва** (директор політичних програм Центру досліджень політичних цінностей), який відмітив: «Суть відмови в збереженні статус-кво євро-

пейської комплексної безпеки НАТО - це військово-політична безпека Європи, а Росія - це енергетична європейська безпека. Для США не стоїть проблема російського газового імпорту. А для європейських енергоспоживачів - це ключове питання розвитку їх економіки. Росія може перекрити газ для Європи. Європа не готова на такі ігри з Росією. Бухарестський саміт показав, що Європа не жертвуватиме своєю енергобезпекою заради американського бачення майбутнього НАТО. Ці результати саміту для України дають зрозуміти, наскільки серйозно Росія, зрозуміло, за підтримки Німеччини і Франції, претендує на роль геополітичного опонента США».

Аргументовано захищає позицію і оцінку рішень Бухарестського саміту експерт Центру досліджень армії, конверсії і роззброєння **Михайло Самусь**. Його позиція така:

«До останнього часу Україна розглядалася винятково як об'єкт відносин між Росією і США, які, так вважалося, вирішували між собою українське питання. Європа, маю на увазі Францію і Німеччину, завжди підкреслено дистанціювалася від розгляду цього питання. Саме на цьому саміті зусилля України змусили Німеччину і Францію визнати, що Україна є європейською незалежною державою.

Мені здається, Україна отримала більше ніж сподівалася. ПДЧ суто технічне питання підготовчого періоду, який не має ніяких рамок. А ось фраза в завершальному документі, що члени НАТО вважають, що Україна і Грузія стануть членами цієї організації, більш значущий результат. Рішення про ненадання Україні ПДЧ мені здається позитивнішим, ніж негативним"[19].

Інше бачення ситуації у **Михайла Погребинського** (директор Центру політичних досліджень і конфліктології). Він вважає, що перша причина — небажання Європи підсилювати позиції США за рахунок залучення України як другої Польщі. Друга причина зв'язана із стратегічними інтересами встановлення нормальних відносин з Росією. Третя причина — розуміння неготовності внутрішньої си-

туації в Україні, відсутності політичного консенсусу відносно ключових питань розвитку країни, руйнування правової системи і таке інше.

Цікаві думки висловив спікер парламенту **Арсеній Яценюк**: «Існує ряд країн, які були на ПДЧ вісім років для того, щоб дочекатись розгляду питання відносно членства[20].

На території України до 2017 р. розміщений Чорноморський флот як база іншої держави, що неприпустимо для умов членства в НАТО, зауважив він. **Таким чином, спірним є питання відносно майбутнього членства України до 2017 року, а саме до того часу, коли Російський флот покине територію України».**

Своє бачення проблеми у статті «**Більшої загрози, ніж ми самі, для України не існує**» [21] викладає колишній міністр оборони, теперішній депутат Верховної Ради України **Анатолій Гриценко**. Він, зокрема, наголошує, що:

- отримання Україною ПДЧ не є найактуальнішою справою;
- Україна має сама зробити для себе ПДЧ, щоб підняти рівень Збройних сил до натівських стандартів;
- урядова програма «Український прорив» і є ПДЧ, але в уряді про нього говорять, а не займаються;
- на місці президента, стверджує А.Гриценко, він відкликав би заявку на отримання ПДЧ і забезпечив його реальне виконання Україною без рішень НАТО;
- не слід перекладати на Європу свої проблеми. Адаже багато країн стали членами НАТО без усякого ПДЧ.

Думки Анатолія Гриценка щодо ПДЧ базуються на стратегічному позиціюванні України, яке потребує відповіді на такі болючі питання, як:

- а) чи буде спроможна Україна в перспективі поділити з членами НАТО бачення його майбутнього;
- б) наскільки реальними для України стануть шанси трансформації спільних теоретичних розрахунків у практичні та високоефективні внески для майбутніх місій та операцій НАТО;

в) відомо, що на шляху до нової Стратегічної концепції НАТО повинна бути ухвалена Атлантична хартія як своєрідний проміжний, але вирішальний для майбутньої стратегії документ. Ювілейний саміт НАТО планує схвалити Атлантичну хартію. **Чи буде Україна залучена, бодай у неформальному режимі, до цього процесу та чи буде вона в змозі надати адекватні відповіді на ключові питання Атлантичної хартії на шляху до ухвалення нової Стратегічної концепції?** Ці питання можуть мати ключовий характер, і адекватні відповіді на них можуть бути доволі чітким та правильним дороговказом[22].

Цікавими є думки щодо **небажання посилення НАТО за рахунок України**. Саме так можна оцінити точку зору німецького публіциста Шнайдера Детерса, стаття якого з'явилась через кілька днів після звернення десяти членів Альянсу до членства НАТО з спеціальним листом на підтримку України щодо ПДЧ[23]. Відомо також, що ряд інших країн, серед яких насамперед Німеччина та Франція, дотримуються іншого погляду. Підтвердженням цього є результати голосування, які не дозволили Україні приєднатися до ПДЧ.

Німецький публіцист обстоює своє бачення дій України в напрямі євроатлантизму.

Зокрема, він пише: «Вступ України до НАТО, який обстоює Вашингтон, слугує не зміцненню безпеки України, а розширенню військової присутності США в Європі. Держсекретар США Кондоліза Райс під час зустрічі з президентом Ющенком у Давосі 23 січня 2008 року (згідно із заявою його прес-секретаря Ірини Ванникової агентству «Інтерфакс-Україна» того ж дня) назвала серед найважливіших завдань США захист суверенітету й незалежності України. З якого ж боку походить загроза? Держсекретар не сказала, що має на увазі Росію, оскільки тим самим визнала б, що вбачає небезпеку для незалежності України з боку її східного сусіда і що інтеграція України до НАТО спрямована проти Росії. Однак Україна — як і вся Європа — може одержати безпеку лише разом із Росією, а не виступаючи проти неї.

Характерною ознакою бажання України послідовно рухатися до Альянсу є наслідки зустрічі в Києві 16 червня 2008 року делегації НАТО на чолі з генсеком організації Япом де Хоопом Схеффером. **Відомо, що під час візиту оцінювався ступінь виконання нашою країною щорічних цільових планів.** Київ продемонстрував представникам усіх 26 країн — членам організації послідовність євроатлантичної інтеграції.

Свідченням цього стала згода Києва (за кілька днів до приїзду делегації НАТО) щодо можливої участі України в силах швидкого реагування Альянсу і контролю авіаруху у боротьбі з тероризмом[24].

Підводячи ризик під оцінками експертів щодо рішень Бухарестського саміту, наведемо слова Генерального секретаря **Япа де Хоопа Схеффера** на прес-конференції в Києві **16 червня 2008 року.**

Посилаючись на декларацію глав держав та урядів, зроблену під час Бухарестського саміту Альянсу, про те, що Україна одного дня стане членом НАТО, Генеральний секретар наголосив, що «цілком очевидно, що будь-який зовнішньополітичний курс, який би не обрала Україна стосовно Європейського Союзу чи стосовно НАТО, є виключно її суверенним правом і має визначатися урядом і, нарешті, українським народом».

Він також зауважив, що «рішення в НАТО ухвалюють виключно її 26 держав-членів, і ніхто інший». Будь-яке рішення стосовно заявки України на вступ до Плану дій щодо членства (ПДЧ) буде «суто суверенним рішенням» України та країн-членів НАТО, і на нього не зможуть вплинути жодні треті країни.

Генеральний секретар також скористався нагодою, щоб під час прес-конференції спростувати деякі міфи щодо наслідків вступу України до НАТО. **«Це не означає, що на території України будуть бази НАТО... Це не означає, що хоч один український солдат буде проти волі примушений брати участь в операціях та місіях НАТО».**

Президент України Віктор Ющенко сказав, що «політика України, спрямована на вступ до НАТО, не націлена проти когось. Вона не має антиросійського чи будь-якого іншого забарвлення. Її єдиний колір — це українські національні інтереси. Ми прагнемо бачити Україну вільною, політично незалежною та територіально цілісною»[25].

На наш погляд, найбільш об'єктивну оцінку дав Верховний представник ЄС у справах загальної зовнішньої політики і політики безпеки Хавьер Солана:

"Україна не має такої політичної системи, яка б відповідала рівню прагнень деякого з її керівників приєднатися до деяких міжнародних організацій. Саме це і було відповіддю, яку певним чином дали Союз і НАТО", — сказав Верховний представник ЄС у справах загальної зовнішньої політики і політики безпеки[26].

За словами Хавьера Солани, послання Бухарестського саміту Україні полягає в тому, що її керівники повинні діяти "значно конструктивніше усередині самої країни".

Він звернув увагу, що і економічне зростання України, яким би значним воно не було, не відповідає потенціалу, який має держава.

Причиною є брак політичної солідарності, політичної згуртованості керівництва України, відзначив Солана.

"Тому ми допомагаємо Україні, як можемо. Але було б зайвим просити від країн-членів (НАТО і ЄС) давати Україні такі винагороди, поки вона не зробила належним чином свою роботу", — додав він про перспективи вступу України в Організацію Північноатлантичного договору і Європейський Союз[27].

Разом з тим визнаний у світі дипломат, экс-міністр закордонних справ України Анатолій Зленко закликав керівництво країни не поспішати із поданням заявки щодо ПДЧ. «Прийняте днями урядом України рішення про зовнішньополітич-

ні пріоритети чітко вказує на те, що стратегічний курс країни тісно ув'язується з розвитком партнерських відносин з НАТО.

Разом з тим не можна не враховувати той факт, що уряд зобов'язався виходити в своїх планах щодо членства в НАТО за наслідками загальнонаціонального референдуму. Для внесення визначеності в цьому питанні керівництву країни слід було б дати заздалегідь необхідні роз'яснення і донести свою позицію до громадськості, реакція якої може бути далеко не однозначною. В усякому разі, такі чутливі питання повинні вирішуватися на основі угоди зі всіма ведучими політичними силами України»[28]. Крім того, экс-міністр закордонних справ заявив про те, що керівництво України повинне мати чітку і логічну схему зовнішньої політики, що дозволить країні зайняти гідне місце в світовій спільноті.

«Якщо уряд буде послідовний в своїй політиці в цьому питанні, то він зможе логічно збудувати схему своїх подальших кроків і зняти в значній мірі побоювання щодо підтримки своїх планів основними політичними силами і суспільством в цілому. Постіпні дії без належного урахування думки громадськості можуть привести до серйозних непорозумінь, у тому числі і в наших відносинах з НАТО», - підкреслив Анатолій Зленко.

Особливістю сучасного стану вивчення громадської думки України є відсутність скоординованої системи цієї роботи, наявність багатьох центрів соціологічних досліджень, які часто маніпулюють громадською думкою за своїм бажанням.

Однак загальна тенденція щодо євроатлантичних прагнень українців є базовою як для східних, так і західних регіонів України.

Постійна динаміка уподобань населення щодо ставлення до НАТО дає підстави навести дані за період 2005 — 2008 роки як на рівні держави, так і такого специфічного регіону України, як Закарпаття (воно є з'єднуючим ланцюжком України з сусідніми країнами Євросоюзу: Польщею, Угорщиною, Румунією і Словаччиною).

2005 р. Згідно з опитуванням громадян у жовтні 2005 року результати були такі [29]:

Таблиця 1

**Ставлення громадян до вступу України
в НАТО у жовтні 2005 року**

Варіанти ставлення	№	Відсоток
Підтримую безумовно	1	18,4%
Підтримую з побоюванням	2	26,4%
Мені це не цікаво	3	15,0%
Не підтримую чи категорично не підтримую	4	39,9%
Відповіді немає	5	0,3%

Структура відповіді характеризує неприйняття масовою громадською думкою вступу держави до НАТО. Тільки 18,4% населення підтримують це безумовно. Дещо більше чверті громадян - 26,4% підтримують це з побоюванням. Таким чином, реальна і потенційна соціальна база підтримки вступу України до НАТО становить 44,8%, що більше соціальної бази несподіванки, яка охоплює 39,9% громадян. Для громадської думки властиве незначне та нестійке перебільшення (на 4,8%) прихильників вступу до НАТО над його супротивниками.

Найвища підтримка у своїх групах характерна для таких верств населення, як військовослужбовці (50%), державні службовці, приватні підприємці (30%), а також вчителі, вихователі (28,9), фінансово-економічні працівники (25%), студенти (22,6%). Високі величини підтримки з побоюванням мають службовці місцевого самоврядування - 44,4%, керівники підприємств - 40,0%, працівники сфери охорони здоров'я - 39,4%, селяни - 37,8%, менеджери - 36,7%, науковці, викладачі - 35,2%, домогосподарки - 33,3%. Найбільш незацікавлені у проблемі безробітні - 54,5%, військовослужбовці - 25%, а також кожний п'ятий працівник торгівлі та послуг, робітник промисловості, пенсіонер, фермер, службовець силових структур, працівник сфери культури та домогосподарка. Непідтримка домінує на рівні половини групи в таких верствах населення, як пенсіонери (51%), ін-

женерно-технічні працівники (49,1%), на рівні 40% і більше -менеджери (46,7%), домогосподарки, (44,4%), працівники сфери культури (44,4%), фермери (40%) інші групи мають підтримку 25-30%.

Порівняння результатів цього опитування з результатами опитування минулого року демонструє зниження прихильників вступу України до НАТО на 6,8%, збільшення супротивників цього курсу - на 12,5%. Кількість тих, хто підтримує вступ до НАТО з побоюванням, практично не змінилася.

Таблиця 2

Динаміка ставлення населення до вступу України в НАТО

Відповіді респондентів на запитання анкети	Літо 2004 р.	Листопад 2004 р.	Жовтень 2005 р.
Підтримую безумовно	21,4%	25,2%	18,4%
Підтримую з побоюванням	30,7%	26,7%	26,4%
Мені це не цікаво	17,0%	12,0%	15,0%
Не підтримую або категорично не підтримую	29,9%	34,5%	39,9%
Відповіді немає	1,0%		0,3%

Порівняльний аналіз трьох вимірів моніторингу дозволяє зробити певні висновки стосовно динаміки розвитку ставлення населення України до вступу країни в НАТО.

1. Спостерігалось підвищення безумовної підтримки з початку 2004 р. до початку 2005 р. з 21,4% до 25,2%, що пов'язано з виборами Президента України і Помаранчевою революцією. Потім сталося падіння цього показника до 18,4%, що пояснюється розчаруванням респондентів у результатах помаранчевої революції.

2. Протягом півроку, з літа 2004 р. до виборів Президента України і початку Помаранчевої революції, зменшилася частина респондентів, яка підтримувала вступ до НАТО з побоюванням до 26,7%, у подальшому цей показник не змінився і становив у жовтні 2005 р. 26,4%.

3. У листопаді 2004 р., під час виборів Президента України і Помаранчевої революції, максимально знизився відсоток незацікавлених респондентів — до 12%.

4. Протягом усього періоду моніторингу характерним є постійне зростання кількості осіб, які не підтримують або категорично не підтримують вступ України до НАТО — з 29,9% до 39,9%.

Якщо не буде системного впливу на громадську думку найближчим часом, то протягом 1,5-2 років станеться перелом громадської думки, і в країні домінуватиме негативне ставлення населення до вступу держави в НАТО.

Важливою проблемою моніторингу є аргументація респондентів "за" і "проти" вступу України до НАТО.

Аргументація супротивників вступу України до НАТО вивчалася за допомогою запитання "Якщо Ви проти вступу України до НАТО, то чому? (не більше трьох варіантів)".

Таблиця 3

Аргументація респондентів проти вступу України до НАТО

Варіанти аргументації проти вступу України до НАТО	№	Відсоток
НАТО - це агресивний військовий блок, ворожий для України	1	16,2%
Вступ до НАТО знизить рівень життя громадян	2	8,4%
Вступ до НАТО призведе до втрати політичної незалежності України	3	18,0%
Вступ до НАТО зашкодить безпеці та обороноздатності	4	9,7%
Вступ до НАТО остаточно зруйнує військово-промисловий комплекс країни	5	11,9%
Вступ до НАТО загострить напругу в суспільстві	6	10,6%
Вступ до НАТО значно погіршить стосунки з Росією	7	18,5%

Найвагомішими аргументами є: "Вступ до НАТО значно погіршить стосунки з Росією" - 18,5%; "Вступ до НАТО призведе до втрати політичної незалежності України" - 18,0% і "НАТО - це агресивний військовий блок, ворожий для України" -

16,2%. Показовим є те, що частина респондентів пов'язують вступ держави до НАТО обов'язково з погіршенням стосунків між Україною та Росією і не пам'ятають, що Росія має дуже добрі стосунки з усіма країнами НАТО. Це обумовлено архетипним положенням щодо агресивності блоку НАТО. Неприйняття НАТО базується також на тезі абсолютної незалежності України і можливої її втрати через вступ до Альянсу. Проти НАТО виступають не лише прихильники євразійської інтеграції України або прихильники її європейського курсу.

Аргументація підтримки громадянами України вступу держави до НАТО вивчалася індикатором: "Якщо Ви підтримуєте вступ України до НАТО, то чому? (не більше трьох варіантів)"

Таблиця 4

Підтримка громадянами вступу України до НАТО

Варіанти підтримки громадянами вступу України до НАТО	№	Відсоток
Вступ в НАТО дозволить країні приєднатися до системи колективної безпеки в Європі	1	28,8%
Вступ до НАТО покращить матеріальний добробут громадян	2	9,2%
Вступ до НАТО сприятиме утвердженню демократії, забезпечить права і свободи людей	3	14,0%
Вступ до НАТО підвищить безпеку та обороноздатність України	4	21,4%
Вступ до НАТО сприятиме забезпеченню злагоди в суспільстві	5	3,8%
Вступ до НАТО забезпечить захист від агресії з боку Росії	6	10,9%
Вступ до НАТО сприятиме розбудові військово-промислового комплексу	7	9,2%

Найвагомішими є два аргументи: "Вступ в НАТО дозволить країні приєднатися до системи колективної безпеки в Європі" - 28,8% і "Вступ в НАТО підвищить безпеку та обороноздатність України" - 21,4% респондентів.

Порівняння цих цифр з даними щодо підтримки вступу держави до НАТО дозволяє зробити висновок: у значного

числа українців не вистачає аргументів, що і викликає побоювання. Особливо не вистачає аргументів, коли йдеться про миротворчу роль НАТО та її вплив на процеси реформування і демократизації українського суспільства. У світогляді громадян України відсутнє розуміння НАТО як двигуна демократичних перетворень суспільства.

Незначна частина українців пов'язують з НАТО реформування військово-промислового комплексу України - 9,2%. ВПК залишається значущим аргументом проти вступу до НАТО. Показовим є те, що респонденти фактично не бачать позитивних наслідків вступу до НАТО щодо поліпшення життєвого рівня населення України. Таким чином, аргументи "за" не стосуються значною мірою внутрішніх інтересів респондентів.

Спостерігається певна закономірність, що свідчить про ставлення населення до НАТО: мешканці західного регіону і центру України більше підтримують вступ держави до НАТО у порівнянні з мешканцями східного та південного регіонів, їхня підтримка євроатлантичного курсу значно нижча. Це підтверджують цифри наведеної таблиці.

Регіональний аспект ставлення до вступу України в НАТО у масовому опитуванні подано у табл. 5.

Таблиця 5

Оцінка експертами ставлення до НАТО мешканців різних регіонів

Мешканці	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий	Відповіді немає
західного регіону України	6,6%	16,6%	27,8%	33,0%	14,6%	1,4%
центру України	5,6%	26,4%	46,2%	19,4%	1,0%	1,4%
східного регіону України	23,8%	39,6%	28,2%	6,2%	1,2%	1,0%
південного регіону України						

Ставлення громадян до вступу України в НАТО (регіональний аспект)

Варіанти ставлення	Центральний	Західний	Придніпровський	Харківський	Причорноморський	Донецький
Підтримую безумовно	22,9%	42,2%	9,2%	8,7%	9,9%	5,7%
Підтримую з побоюванням	32,8%	38,5%	30,3%	10,2%	13,2%	23,6%
Мені це не цікаво	13,4%	4,8%	16,2%	18,9%	23,8%	17,1%
Не підтримую чи категорично не підтримую	30,4%	13,9%	44,4%	62,2%	52,3%	53,6%
Немає відповіді	0,4%	0,5%		0,7%		

2006 р. Експертне опитування, проведене Центром Разумкова та Центром миру, конверсії і зовнішньої політики України з 26 жовтня по 10 листопада 2006 року, засвідчили стан справ при відповідях на поставлені питання, а саме [30]:

Які наслідки для України матиме її вступ до НАТО?

% опитаних громадян (пропонувалося вибрати будь-яку кількість варіантів відповіді*)

Погіршить відносини України з Росією та Білоруссю	53,0
Примусить українських солдатів брати участь у військових операціях в інтересах США	48,1
Загострить напругу в українському суспільстві	34,8
Спричинить запровадження проти України економічних санкцій з боку Росії	31,4
Спричинить збільшення витрат на оборону	30,2
Призведе до занепаду оборонно-промислового комплексу України	17,4
Надасть Україні гарантії безпеки	15,8
Підвищить міжнародний авторитет України	13,6

Залучить до країни іноземних інвесторів	11,0
Сприятиме розвитку оборонно-промислового комплексу України	10,2
Сприятиме розвитку в країні демократії, забезпеченню прав і свобод громадян	9,1
Дозволить Україні зменшити витрати на оборону	6,8
Сприятиме підвищенню прозорості та ефективності влади	5,0

** Повний перелік відповідей див. у журналі "Національна безпека і оборона", 2006, №9, с.31.
Загальнонаціональне опитування проведене з 19 по 26 жовтня 2006 р.
Опитано 2006 респондентів від 18 років у всіх регіонах України.
Теоретична похибка вибірки – 2,3%.*

Які наслідки в зазначених сферах матиме для України вибір певної моделі національної безпеки?[31]
(% опитаних експертів)**

Наслідки сфери	Позитивні		Негативні		Не існує	
	НАТО	Нейтралітет	НАТО	Нейтралітет	НАТО	Нейтралітет
Відносини з ЄС	86,3	17,9	5,3	46,3	1,1	23,2
Міжнародний авторитет	81,1	20,0	1,1	44,2	8,4	25,3
Розвиток демократії	77,9	17,9	1,1	34,7	14,7	38,9
Безпека	77,9	14,7	9,5	60,0	3,2	12,6
Економічна ситуація	56,8	17,9	8,4	40,0	16,8	28,4
Оборонно-промисловий комплекс	55,8	22,1	20,0	51,6	6,3	16,8
Стабільність в суспільстві	29,5	29,5	28,4	20,0	17,9	29,5
Відносини з Росією	5,3	51,6	76,8	17,9	9,5	21,1

*** Експертне опитування проведене Центром Разумкова і Центром миру, конверсії та зовнішньої політики України з 26 жовтня по 10 листопада 2006 р.
Опитані – представники органів державного управління, державних дослідницьких установ, фахівці неурядових аналітичних центрів, журналісти.*

2007 р. Важливість проведення такого дослідження у 2007 р. саме в Закарпатському регіоні пояснюється перш за все географічним розташуванням Закарпаття, яке межує з країнами-членами ЄС: Польщею, Румунією, Словаччиною, Угорщиною, а також етнопонаціональною специфікою області, де компактно проживає значна частина угорського, словацького, румунського населення.

Проведене Закарпатським державним університетом дослідження “Визначення ставлення населення Закарпатського регіону до перспектив вступу України в ЄС і НАТО” мало на меті визначити[32]:

- ставлення громадян, різних верств населення до європейської та євроатлантичної інтеграції України;
- ставлення громадян України до референдуму з питань вступу України в НАТО та ЄС;
- бачення подальшого розвитку України за умови вступу в ЄС та НАТО, а також сприйняття таких союзів;
- рівень інформованості громадян України про діяльність ЄС та НАТО, їх ролі та місця в геополітичному просторі.

В цілому в опитуванні взяло участь загалом 1500 осіб, з них:

- **30% респондентів – студенти та викладачі Закарпатського державного університету (далі – ЗакДУ) та Ужгородського національного університету (далі УжНУ);**
- **30% – жителі районів з компактним проживанням національних меншин;**
- **40% респондентів – працівники потужних інвестиційних підприємств області – «Джейбіл», «Ядзакі», «Гроклін-Карпати», «Єврокар», де в основному працює молодь.**

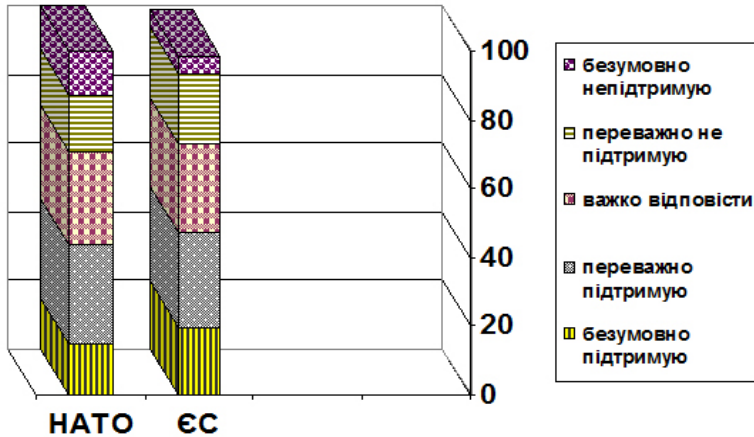
Найбільшу групу опитуваних у вибірці представляють **студенти (27,3%) і державні службовці (21,1% від загальної кількості опитуваних).** Працівники приватного та аграрного сектору становлять дещо менший відсоток опитуваних (17,3% та 12,4% відповідно). Незначною мірою представлені **службовці місцевого самоврядування та медичні працівники (7,4% і 8,8% відповідно).**

За національним складом вибірка представлена наступним чином: українці – 1274, росіяни – 103, угорці – 99, словаки – 14, румуни – 7, німці – 2, вірмени – 1 особи. Таким чином, переважна більшість опитуваних (84,9%) є українцями, досить незначним є відсоток інших національностей, що увійшли до вибірки. При цьому переважна більшість представлених у вибірці національностей мешкає в Ужгороді та Ужгородському районі і представлена молоддю.

В цілому більшість опитаних позитивно ставиться до вступу України в НАТО – загальні показники підтримки практично вдвічі перевищують негативне ставлення населення. Але при цьому слід зазначити, що 27,2% респондентів не дали відповіді на це запитання, що свідчить про недостатній рівень інформованості або ж недостатню впевненість респондентів у необхідності євроатлантичної інтеграції України. Значний відсоток респондентів, що не визначилися у своєму ставленні, ще раз підтверджує тезу про те, що нині головне місце повинно бути відведено саме пропагандистсько-інформаційній роботі, але здійснювати її можуть лише спеціально підготовлені фахівці, що може досягти бажаного результату.

Відповідаючи на питання про ставлення до вступу України в Європейський Союз, безумовну підтримку виказали 19,7% респондентів, що разом з відповіддю про здебільшу підтримку (27,8%) свідчить про достатньо високий рівень підтримки європейської інтеграції України (загалом позитивний баланс становить – 47,5%). Серед відповідей найнижчими показниками відзначається Ужгород – 0,1%, Воловецький район – 3,0% та Берегівський – 3,5%. Проте навчальні заклади Ужгорода, навпаки, відзначаються високим ступенем підтримки процесу вступу України в ЄС – представники ЗакДУ – 6,7% і представники УжНУ – 7,8%. Значну підтримку отримує процес європейської інтеграції у мешканців Тячівського (5,1%), Свалявського (7,3%) та Ужгородського (13,9%) районів.

Вдвічі менші показники непідтримки процесу європейської інтеграції, вони становлять 25,5%.

Чи підтримуєте Ви вступ України в НАТО та ЄС?

Часові перспективи вступу України в НАТО

Щодо перспектив вступу України в НАТО, то найвищим показником є бачення такої можливості протягом майбутніх 5-10 років – оцінюють як потенційну можливість 22,5% респондентів, причому найбільший позитивний відсоток відповідей спостерігається в Ужгородському районі – 7,7%, Ужгороді – 4,5% (навчальні заклади – 5,5%) та Свалявському районі (2,7%). У Березівському, Тячівському та Воловецькому районах цей показник становить 2,1%, 1,7%, 1,3% відповідно.

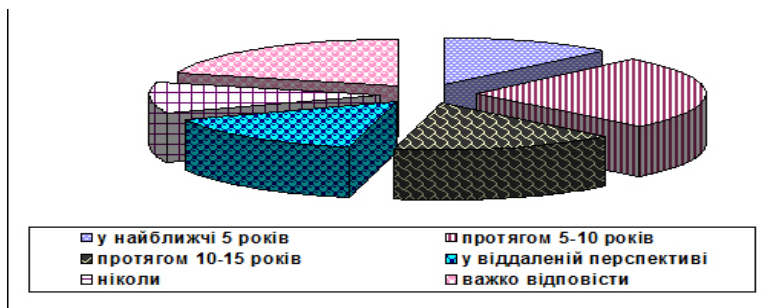
Значно нижчий відсоток респондентів вважають, що Україна вступить в НАТО протягом 10-15 років (15,9%) або у віддаленій перспективі (15,3%). Мешканці Ужгорода переважно вважають, що це відбудеться протягом найближчих 10-15 років – 6,4%, представники вищих навчальних закладів – 3,0% (ЗақДУ – 1,3%, УжНУ – 1,7%) та мешканці Ужгородського району – 3,9%. Аналогічної позиції представники зазначених регіонів притримуються щодо далекої перспек-

тиви – відповідно 3,2%, 2,2%, 1,6%, 3,9%. Фактично лише в Ужгороді показники дещо знижуються від 6,4% до 3,2%, в УжНУ – від 1,7% до 1,6% та незмінними лишаються показники Ужгородського району – 3,9%. Мешканці всіх інших регіонів демонструють рівень підтримки вступу України в НАТО в далекій перспективі: Свалявський район – показники зростають від 0,8% до 0,9%, Воловецький район – 0,3% - 0,5%, Тячівський район – 0,8% - 1,4%, Берегівський район – 0,7% - 1,5%, представники ЗақДУ – 1,3% - 2,2%.

Найнижчий відсоток респондентів вважає, що Україна може вступити в НАТО у найближчі 5 років - 11,9%. Приблизно такий самий відсоток опитаних – 10,7% вважають, що Україна ніколи не вступить в НАТО: це переважно респонденти Ужгорода (4,7%), при цьому представники навчальних закладів становлять 1,7% (ЗақДУ – 0,8%, УжНУ – 0,9%) та Ужгородського району (2,9%). В інших районах показники розташовані в межах 0,6% - 1,4%.

Отже, можливим є висновок про те, що переважна більшість опитуваних вважає, що Україна обов'язково вступить в НАТО (загалом позитивний баланс становить 68,7%), хоча й не раніше ніж за 10 років.

Досить високим (20,6%) залишається відсоток опитаних, що не дали відповіді, причому найвищий ступінь невизначеності знову таки в Ужгороді – 4,7% (навчальні заклади – 4,5%) та Свалявському районі – 3,9% при середньому показникові – 2,6%.

Перспективи вступу України в НАТО

Очевидно, такі результати можна пояснити ставленням респондентів до НАТО і власне розумінням його ролі на міжнародній арені. Тому опитаним було запропоновано питання щодо часових перспектив вступу до Євросоюзу.

Часові перспективи вступу України в ЄС

Щодо перспектив вступу України в ЄС, то найвищим показником є бачення такої можливості протягом майбутніх 10-15 років. Її оцінюють як потенційну 22,1% респондентів, причому найбільший позитивний відсоток відповідей спостерігається в м. Ужгороді – 6,6% (навчальні заклади – 4,3%) і Ужгородському районі – 5,9%. У Воловецькому, Свалявському, Тячівському, Березівському районах цей показник становить 0,9%, 0,9%, 1,3%, 2,2% відповідно.

Практично такий самий відсоток в цілому зберігається при баченні респондентами можливості вступу України в ЄС в найближчі 5-10 років – так вважає 21,7% респондентів, при цьому найвищий показник зберігається в Ужгородському районі – 7,7%, а от найнижчий – в м. Ужгороді – 0,0% (в навчальних закладах – 5,8%). В інших районах відповіді практично повторюють попередні, хоча середній показник дещо більший і становить близько 1,8%.

У віддаленій перспективі вступ України в ЄС вважають можливим 15,9% опитаних. Відповіді на цю позицію розподілились фактично рівнозначно і становлять в середньому 1,9%, дещо вищий рівень в Ужгородському районі – 4,9%.

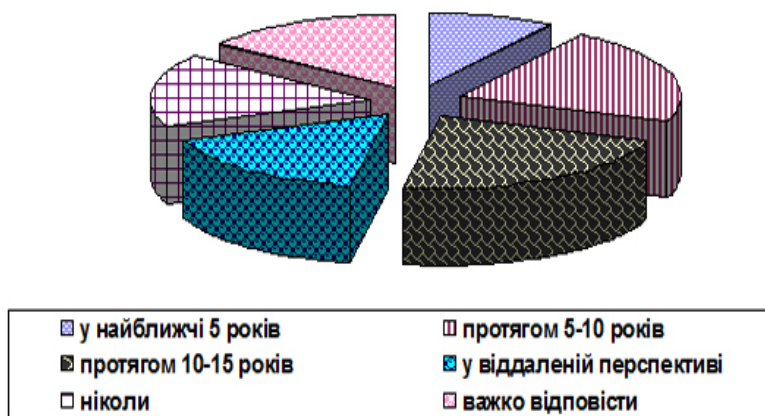
Найнижчий відсоток респондентів вважає, що Україна може вступити в ЄС у найближчі 5 років - 9,1%.

Таким чином, можливим є висновок про те, що переважна більшість опитуваних вважає, що Україна обов'язково вступить в ЄС (загалом позитивний баланс становить 68,6%), хоча й не раніше, ніж за 10-15 років.

Лише 16,5% респондентів вважають, що Україна ніколи не вступить в ЄС, найвищий негативний показник спостерігається в м. Ужгороді – 10,7% (навчальні заклади – 1,9%);

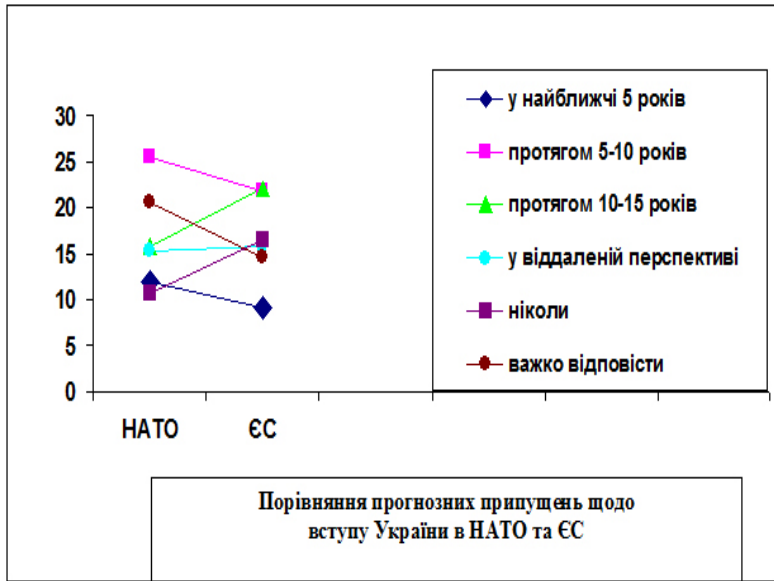
навіть в Ужгородському районі цей показник становить 2,3%. В інших районах показники розміщуються в межах 0,2% - 1,1%.

Досить високим (14,7%) залишається відсоток опитаних, що не дали відповіді, причому найвищий ступінь невизначеності знову таки у м. Ужгороді — 4,7% (навчальні заклади — 2,4%) при середньому показникові — 1,6%.

Перспективи вступу України в ЄС

Можна констатувати, що в Ужгороді знову ж розподілилися відповіді приблизно порівну – бачення перспектив вступу, зневіра в приєднання України до Європейського Союзу у ближчий час та невизначеність із зазначеного питання. Очевидно, можна назвати ще одну причину такого ставлення – віковий склад респондентів, тобто студенти вищих навчальних закладів з одного боку та працівники інвестиційних підприємств — з іншого, які сприймають можливу інтеграцію виходячи з власних потреб та можливих перспектив, а відсоток тих, хто не визначився, лише підтверджує особисту невизначеність майбутньої діяльності, що також може свідчити про відсутність чіткої політики з боку державних установ щодо європейської інтеграції.

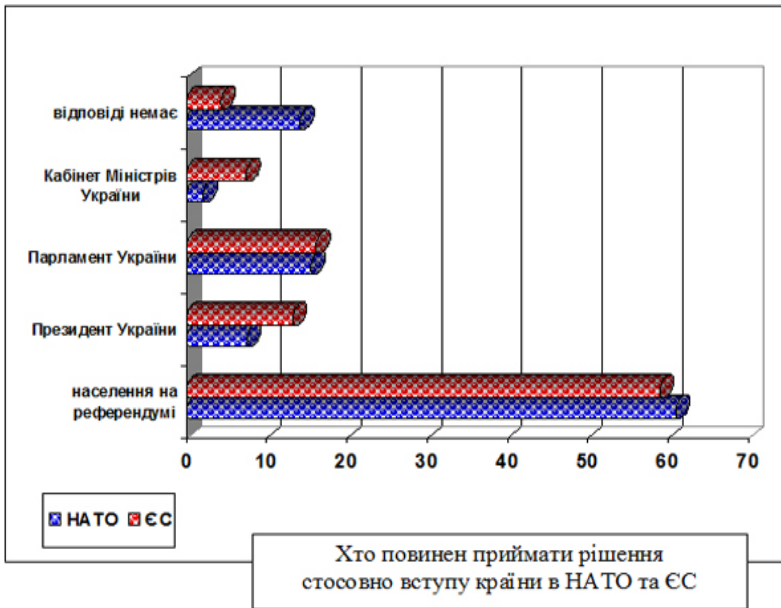
Хто повинен приймати рішення стосовно вступу країни в НАТО та ЄС?

Щодо прийняття рішення стосовно вступу України в НАТО переважна більшість респондентів (60,9%) вважає, що це рішення повинно прийматись населенням на референдумі. 15,5% опитуваних вважає, що це рішення повинен приймати парламент, а 7,5% вважає, що це рішення повинно прийматися президентом.

Отже, вирішення важливого питання вступу України в НАТО, на думку респондентів, не може бути здійснено на вищому політичному рівні, що характеризує достатньо низький рівень довіри населення до політичного керівництва держави та свідчить про значну актуальність питання євроатлантичної інтеграції України – життєво важливого питання, яке народ хоче вирішувати самостійно.

Питання вступу України в ЄС, так само як і питання вступу України в НАТО, на думку переважної більшості респондентів, не може бути здійснено на вищому політичному

рівні, що також свідчить про невваженість державної політики в сфері європейської та євроатлантичної інтеграції, яка не має підтримки у населення.

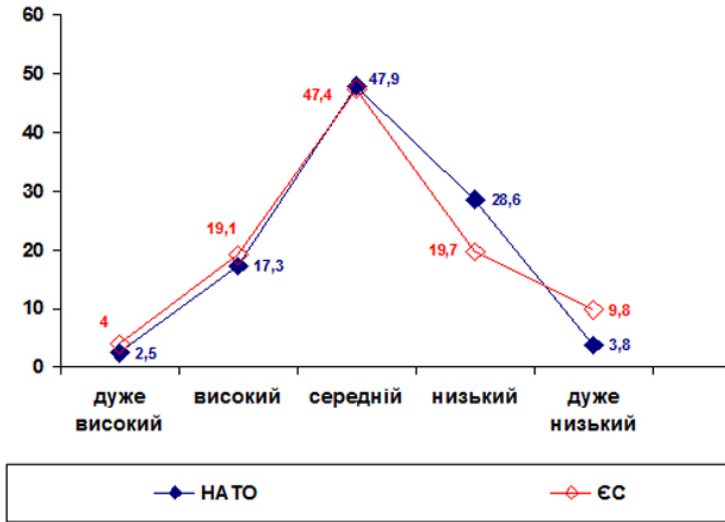
Рівень інформованості з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Загальний рівень інформованості щодо питань євроатлантичної інтеграції України значна кількість респондентів (47,9%) визначила як середній. Як низький рівень інформованості визнали 28,6% опитуваних. 17,3% респондентів вважають, що рівень інформованості щодо питань євроатлантичної інтеграції України є високим.

Загальний рівень інформованості щодо питань європейської інтеграції України переважна більшість респондентів (47,4%) оцінила як середній. Найвищі показники спостерігаються в Ужгородському (10,2%) та Свалявському районах (7,1%), а також серед представників навчальних закладів: УжНУ – 6,7% та ЗакДУ – 5,7%; в Ужгороді, Берегівському та Тячівському районах показник коливається в межах 5,0%;

найнижчий показник – 2,2% спостерігається у Воловецькому районі.

Загалом діаграма рівня інформованості має такий вигляд:

Порівняння рівня інформованості громадян з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України

Отже, результати дослідження в Закарпатській області в кінці 2007 року засвідчили те, що, незважаючи на наявну підтримку з боку населення курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію України, досить невизначеними залишаються для опитуваних перспективи інтеграції та її можливі наслідки, що обумовлено переважно відсутністю чіткої державної політики в цій сфері, недовірою населення до державних органів влади, політичних інституцій та вищих посадових осіб держави, досить низьким рівнем інформованості населення з питань європейської та євроатлантичної інтеграції тощо.

Громадська думка станом на I півріччя 2008 року

Наведені дані щодо ставлення українців до євроатлантичної інтеграції до 2008 року свідчить про порівняно незначну динаміку збільшення позитивного фону соціологічних досліджень з цього питання. Суттєво активізувались пронативські настрої в м.Києві і західних регіонах напередодні Бухарестського саміту. Стабільно негативне ставлення до Альянсу простежувалось у східних регіонах і Криму.

Тому надзвичайно цікавими є дані 2008 року з багатогранних складових євроатлантичних прагнень і очікувань населення України з урахуванням багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів. Безумовно, відсутність стабільної і послідовної співпраці гілок влади, депутатського корпусу, органів місцевого самоврядування щодо своєчасного вирішення проблем на прикордонних переходах з Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією значною мірою негативно вплинули на весь комплекс питань, пов'язаних з євроінтеграційними настроями в державі.

Непослідовна і нескоординована роз'яснювальна робота на місцях щодо переваг євроатлантичного вибору держави, як засвідчили наведені факти, несприятливо вплинула на реалізацію чітких і зрозумілих державних програм інформування і підготовки кадрів. Іншими словами, формальне ставлення до виконання взятих державою зобов'язань, а також неоднозначне рішення Бухарестського саміту відносно України знівелювали значною мірою позитив і динаміку формування громадської думки щодо ЄС і НАТО.

Підтвердженням цієї тези є дані всеукраїнського опитування, проведеного Фондом демократичних ініціатив в кінці квітня 2008 року[33]. За даними опитування, 50% респондентів у квітні проголосували б проти вступу в Альянс. При цьому за вступ до НАТО готові були віддати голоси 22%, а 19% респондентів ще не вирішили що робити. 68% опитаних заявили про готовність взяти участь у референдумі щодо вступу. Отже, після дебатів про приєднання України

до ПДЧ спостерігається негативна динаміка громадської думки відносно підтримки вступу до Альянсу порівняно з груднем 2007 року, коли за вступ готові були голосувати 32% опитаних.

Вступ до НАТО підтримують помаранчеві виборці, ті, що віддали голоси за НУНС — 54% та БЮТ — 51%. Разом з тим серед таких опитаних є значна частина тих, хто виступає проти вступу в НАТО, а саме: 33% серед виборців Нашої України — Народної Самооборони та 27% серед виборців БЮТу.

Серед виборців КПУ та Партії регіонів підтримка дорівнює 1-3% та 2% відповідно.

Більше 70% громадян України бажали знати наслідки вступу або невступу до НАТО.

Про державну програму інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції знають 7% та 32% чули про неї, а 50% про неї не чули.

Лише 6% громадян України вважає, що держава достатньою мірою інформує населення про наслідки вступу в Альянс, але 43% опитаних відповіли, що цікавої інформації з цих питань вони не зустрічали.

Більше 40% опитаних відповіли, що засоби масової інформації подають інформацію про НАТО негативного змісту, а 24% — нейтральну.

Опитування населення проводилось Фондом демократичних ініціатив. Спонсором виступали Посольство Швеції та Шведське агентство з питань міжнародного розвитку. Конкретно опитуванням займалась структура «Юкрейніан соціолоджи сервіс». Статистична неточність не перевищує 2,2%[34].

Як уже відмічалось, геополітичні процеси суттєво впливають на громадську думку людей, і українці не є винятком.

Грузино-осетинський конфлікт і дії Росії щодо примушення Грузії припинити агресивні дії, участь кораблів Чорноморського флоту у військових акціях в регіоні, наближеному до кордонів України, а також звинувачення з боку Росії відносно незаконних поставок озброєння режиму Саакашвілі та участь (за словами ЗМІ) українських найманців на боці грузинської армії активізували пронаївські настрої в Україні.

Свідченням цього є дані соціологічних опитувань, які наводяться нижче[35].

Якби наступної неділі відбувався референдум щодо вступу України до НАТО, як би Ви проголосували? (динаміка, регіональний розподіл, 2002-2008)

		За вступ до НАТО (%)	Проти вступу до НАТО (%)	Не голосували би (%)	Важко відповісти (%)
ЗАХІД	Лют. 2008	47.8	20.6	6.3	25.3
	Лют. 2007	40.3	20.4	7.1	32.2
	Жов. 2006	40.7	23.0	12.8	23.5
	Вер. 2006	39.0	24.6	6.3	30.1
	Лип. 2006	38.4	24.0	9.4	28.2
	Січ. 2006	30.5	32.0	5.4	32.0
	Груд. 2005	31.4	32.2	6.6	29.8
	Вер. 2005	34.7	30.4	8.5	26.5
	Чер. 2005	39.3	21.8	6.1	32.9
	Лют. 2005	38.0	22.5	8.4	31.2
	Груд. 2004	34.7	30.2	4.2	30.8
	Вер. 2004	30.7	32.8	9.0	27.5
	Чер. 2004	36.1	28.1	6.4	29.4
	Бер. 2004	34.0	31.0	5.0	30.0
	Лют. 2004	43.7	31.2	5.3	19.8
	Груд. 2003	32.0	29.4	6.6	32.0
	Вер. 2003	36.1	24.6	8.6	30.7
	Сер. 2003	39.2	23.5	11.2	26.1
	Чер. 2003	33.7	21.1	11.8	33.4
	Квіт. 2003	37.0	23.7	19.4	19.9
	Бер. 2003	40.3	21.6	12.0	26.1
	Лют. 2003	36.3	16.8	20.0	26.9
	Груд. 2002	39.6	23.3	11.5	25.7
	Лист. 2002	48.0	20.8	8.5	22.7
	Жов. 2002	46.6	18.1	10.2	25.1
	Чер. 2002	45.4	20.4	10.4	23.8

		За вступ до НАТО (%)	Проти вступу до НАТО (%)	Не голосував би (%)	Важко відповісти (%)
ЦЕНТР	Лют. 2008	22.4	51.2	8.8	17.7
	Лют. 2007	17.7	54.1	8.4	19.8
	Жов. 2006	16.0	55.8	12.5	15.7
	Вер. 2006	22.0	49.6	4.2	24.2
	Лип. 2006	17.4	61.2	10.9	10.5
	Січ. 2006	18.9	60.6	3.5	17.0
	Груд. 2005	20.6	53.3	5.8	20.3
	Вер. 2005	15.3	56.6	8.9	19.2
	Чер. 2005	23.3	55.1	3.4	18.1
	Лют. 2005	20.8	52.1	6.4	20.8
	Груд. 2004	12.9	59.1	9.1	18.9
	Вер. 2004	17.8	46.9	8.6	26.8
	Чер. 2004	21.5	50.5	5.4	22.7
	Бер. 2004	27.9	43.4	7.4	21.3
	Лют. 2004	26.5	46.6	5.8	21.1
	Груд. 2003	22.8	45.8	6.9	24.5
	Вер. 2003	23.5	41.3	15.6	19.6
	Сер. 2003	23.3	34.7	22.5	19.5
	Чер. 2003	22.1	39.5	16.7	21.7
	Квіт. 2003	17.8	44.1	21.6	16.5
	Бер. 2003	18.2	42.5	21.1	18.2
	Лют. 2003	18.8	35.1	18.1	28.0
	Груд. 2002	25.3	39.6	14.6	20.5
	Лист. 2002	28.4	31.6	17.9	22.1
	Жов. 2002	28.3	31.7	13.1	26.9
	Чер. 2002	28.6	27.9	16.2	27.3

		За вступ до НАТО (%)	Проти вступу до НАТО (%)	Не голосував би (%)	Важко відповісти (%)
ШВЕДЕНЬ	Лют. 2008	10.9	59.9	15.2	13.9
	Лют. 2007	6.3	75.9	9.6	8.3
	Жов. 2006	10.3	61.3	13.0	15.3
	Вер. 2006	9.3	79.1	3.0	8.6
	Лип. 2006	5.6	71.8	14.3	8.3
	Січ. 2006	6.7	77.6	2.3	13.4
	Груд. 2005	6.3	79.7	3.7	10.3
	Вер. 2005	9.6	73.5	4.3	12.6
	Чер. 2005	17.3	58.5	9.3	15.0
	Лют. 2005	11.6	68.1	4.0	16.3
	Груд. 2004	11.3	62.5	3.3	22.9
	Вер. 2004	18.9	60.6	6.0	14.6
	Чер. 2004	17.9	56.3	7.3	18.5
	Бер. 2004	17.9	44.5	12.0	25.6
	Лют. 2004	22.7	49.3	5.3	22.7
	Груд. 2003	25.5	52.6	3.3	18.5
	Вер. 2003	25.2	46.7	8.9	19.2
	Сер. 2003	18.9	49.2	14.6	17.3
	Чер. 2003	19.2	44.4	10.9	25.5
	Квіт. 2003	10.3	53.5	17.6	18.6
	Бер. 2003	15.6	52.5	17.3	14.6
	Лют. 2003	16.9	40.9	18.6	23.6
	Груд. 2002	19.9	48.5	13.3	18.3
	Лист. 2002	20.9	42.7	11.9	24.5
	Жов. 2002	26.8	42.7	9.8	20.7
	Чер. 2002	27.9	37.9	12.0	22.3

		За вступ до НАТО (%)	Проти вступу до НАТО (%)	Не голосував би (%)	Важко відповісти (%)
СХІД	Лют. 2008	8.4	70.4	9.2	12.1
	Лют. 2007	5.4	78.9	7.4	8.3
	Жов. 2006	8.0	67.6	12.1	12.4
	Вер. 2006	6.7	85.0	1.7	6.7
	Лип. 2006	7.4	84.0	3.6	5.0
	Січ. 2006	6.9	79.8	2.9	10.4
	Груд. 2005	7.2	77.7	3.0	12.0
	Вер. 2005	6.9	75.2	10.1	7.8
	Чер. 2005	10.7	72.7	4.1	12.6
	Лют. 2005	8.2	68.4	10.0	13.4
	Груд. 2004	8.1	63.8	13.0	15.1
	Вер. 2004	11.6	63.6	6.5	18.3
	Чер. 2004	14.6	56.8	7.7	21.0
	Бер. 2004	19.0	56.7	7.0	17.2
	Лют. 2004	19.2	55.7	8.0	17.1
	Груд. 2003	14.6	60.9	7.2	17.3
	Вер. 2003	20.1	44.4	12.4	23.1
	Сер. 2003	21.5	36.9	17.8	23.9
	Чер. 2003	19.7	48.7	11.0	20.6
	Квіт. 2003	14.6	48.8	18.5	18.1
	Бер. 2003	17.0	55.8	13.4	13.8
	Лют. 2003	19.0	50.5	12.0	18.5
	Груд. 2002	25.4	43.0	13.7	17.9
	Лист. 2002	30.0	33.8	15.2	21.0
Жов. 2002	23.1	44.1	11.1	21.7	
Чер. 2002	29.8	40.6	13.9	15.7	

Застосовується такий розподіл областей за регіонами: Південь — АР Крим, Одеська, Херсонська, Миколаївська області; Центр — Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області; Захід — Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; Схід — Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області.

Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 31 січня по 5 лютого 2008 року. Було опитано 2017 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Опитування здійснювалося у 129 населених пунктах (із них 75 міських та 54 сільських поселень). Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

Підсумком викладеного в 3-му розділі матеріалу може слугувати прес-реліз роботи, підготовленої Центром європейських досліджень питань безпеки Нідерландів під назвою «Україна-НАТО: 16 років невизначеності»[36]. Враховуючи, що із зазначеною структурою у якості аналітика співпрацював колишній міністр оборони України Анатолій Гриценко, висновки з проблематики реалізації євроатлантичної спрямованості зовнішньої політики України мають потужну аргументацію.

У названій книзі політолога Ніке Де Дугда аналізуються прогалини, які існують між українською політикою та її практичним втіленням стосовно ЄС і НАТО. Автор стверджує, що українські еліти неохоче здійснювали демократичні перетворення.

Він акцентує увагу на тому, що:

а) парламент не отримав ширших повноважень, необхідних для контролю над збройними силами, і саме військові досі виконують всі важливі завдання в рамках діяльності Міністерства оборони;

б) країні необхідно затратити кілька років для того, щоб утворити власний оборонний потенціал та ще кілька для того, щоб напрацювати систему відносин із урядом, парламентом та громадськістю.

Автор вважає, що Захід, зі свого боку, не надав всієї допомоги, яку міг би надати. Спільні військові навчання та візити високопоставлених політиків в якійсь мірі були корисні, але не слугували допомогою у втіленні необхідних реформ в Україні, як, скажімо, раніше у Польщі;

в) автор високо оцінює діяльність колишнього міністра оборони А.Гриценка, підкреслюючи, що він є одним з небагатьох політиків при владі, який є прибічником реформ і виступає за європейську та євроатлантичну інтеграцію. **Адже "євроатлантична інтеграція України – це законодавчо визначена складова загальної стратегії державного розвитку України, що має за мету приєднання до системи євроатлантичної безпеки... Попри існування внутрішніх політичних протиріч, реалізація державної політики України у контексті євроатлантичної інтеграції залишається незмінною"**[37].

Підсумовуючи викладене, звернемо увагу на зміну громадської думки в Україні щодо ставлення до НАТО і ЄС станом на жовтень 2008 року.

Центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова запропонував респондентам відповісти на запитання, як вони ставляться до вступу України в НАТО. 45% респондентів зовсім не підтримують, а 14,5 % швидше не підтримують вступ України в Альянс. При цьому 11,4% опитаних частково підтримують, частково ні, 10,6% – повністю підтримують. 10,2% респондентів не змогли відповісти, а 8,2% швидше підтримують вступ країни до НАТО.

Відповідаючи на запитання, чи потрібно Україні вступати до ЄС, 47,2% опитаних назвали цей крок необхідним для України. 30,2% опитаних відповіли, що не вважають для України необхідним вступати в ЄС, 22,7% не змогли відповісти.

Крім того, в ході опитування респондентам запропонували відповісти на запитання, з ким у першу чергу варто зближуватися Україні — з західними країнами чи з Росією. 44,6% опитаних вважають, що потрібно зближуватися як із західними країнами, так і з Росією, 31,2% — з Росією, 12,6% — із західними країнами, 6,7% не змогли відповісти.

4,9% респондентів вважають, що Україні не потрібно зближуватися ні з західними країнами, ні з Росією.

Отже, за даними дослідження, більшість українців хочуть у ЄС, а 59,5% опитаних не бажають бачити свою країну в НАТО[38].

Список використаної літератури

1. Секретаріат: Україна вичерпала «інтенсивний діалог» з НАТО//Джерело: <http://for-ua.com/ukraine/2008/01/16/145738.html>
2. НАТО ждет от Украины формального обращения//Джерело: <http://for-ua.com/ukraine>
3. Огрызко объяснил разницу между диалогом с НАТО и нарушением Конституции//Джерело: <http://www.rodbnosti.ua>
4. Еврокомисия: Интеграция Украины в НАТО не гарантирует членство в ЕС//Джерело: <http://www.rodbnosti.ua>
5. Там само.
6. Конгресс США поддержал интеграцию Украины и Грузии в НАТО//Джерело: <http://dengi-info.com/news/?nid=86023>
7. Глава ВР сомневается, что Украина вступит в НАТО раньше 2017 года//Джерело: <http://for-ua.com/ukraine>
8. Дж.Буш: США не пойдут ни на какие компромиссы в вопросе присоединения Украины и Грузии к ПДЧ // Джерело: <http://www.rbc.ua/rus/newsline/2008/04/01/340142.shtml>
9. Ющенко назвал рішення НАТО перемогою //Джерело http://www.pravda.com.ua/news_print/20084/3/74115.htm
10. Ющенко: НАТО взяло зобов'язання прийняти Україну//Джерело http://www.pravda.com.ua/news_print/2008/4/4/74146.htm

-
11. Там само.
 12. США вважають, що домоглись для України ясної перспективи // Джерело <http://www.pravda.com.ua/news/2008/4/4/74135.htm>
 13. Там само.
 14. Генсек НАТО відмовився назвати причини затримки з Україною // Джерело http://www.pravda.com.ua/news_print/2008/4/4/74148.htm
 15. Там само.
 16. Україна вразить НАТО і Росію, тільки коли подолає свої слабкості // Джерело: http://www.pravda.com.ua/news_print/2008/8/21/80187.htm
 17. НАТО может отказать Украине и в декабре // Джерело: <http://www.podrobnosti.ua/power/intpol/2008/04/15/514451.html>
 18. Почему Украина не получила приглашение к ПДЧ в НАТО? (экспрес-опрос) // Джерело: <http://ter-ua.com/ru/78646.html>
 19. Там само.
 20. Глава ВР сомневается, что Украина вступит в НАТО раньше 2017 года / Джерело: <http://for-ua.com/ukraine/>
 21. Анатолій Гриценко: «Більшої загрози, ніж ми самі, для України не існує» // Дзеркало тижня. – 2008. – № 30 (709). – 16 серпня.
 22. НАТО, Лісабонський договір ЄС, що помер, та українське євроатлантичне позиціонування // Дзеркало тижня. – 2008. – № 26 (705). – 12 липня.
 23. ЄС чи НАТО: зміна пріоритетів України? // Дзеркало тижня. – 2008. – №11 (690). – 22 березня.
 24. Там само.
 25. В.Кравченко. Північноатлантична порада // Дзеркало тижня. – 2008. – №23 (702). – 21 червня.
 26. Візит Північноатлантичної Ради в Україну // Джерело: <http://www.nato.int/docu/other/ukr/updates/2008/06-june/u0617b.html>
 27. Солана: Україна еще не созрела для ЕС и НАТО // Джерело: <http://www.podrobnosti.ua/print/power/intpol/2008/04/09/512691.html>
 28. Анатолій Зленко закликає керівництво країни не поспішати // Джерело: <http://www.podrobnosti.ua>

-
29. Основи європейської та євроатлантичної інтеграції України: Навчальний посібник. /В.В.Говоруха, В.Г.Бульба, Ю.П.Сурмін та ін.; За заг.ред. академіка НАН України, д.т.н. В.П.Горбуліна — К.: ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2006. — С. 229-235.
 30. Дзеркало тижня. — 2006. — 2 грудня.
 31. Там само.
 32. Інформаційно-аналітичні матеріали за результатами дослідження “Визначення ставлення населення Закарпатського регіону до перспектив вступу України в ЄС і НАТО” — Ужгород: ЗакДУ, 2007
 33. Сторонников НАТО в Україні становитися менше/Джерело: <http://www.podrobnosti.ua/society/2008/04/24/517760.html>
 34. Там само.
 35. Соціологічне опитування / Джерело: http://www.uceps.org/print.php?poll_id=116&&address=poll
 36. Інтернет-джерело: http://www.ieac.org.ua/index.php?id=16&ch_id=39&ar_id=4741&
 37. Там само.
 38. Більшість українців хочуть у ЄС, але не хочуть у НАТО//Центр Разумкова. – газета «РІО», 2008. – 1 листопада. – С.8.

(Науковий журнал Україна-НАТО. №1 (26). – Київ «НВЦ «Євроатлантик-інформ», 2009р.- С.63-80.)